

Indledning

Om den verden, vi lever i, kan man sige to ting: Først og fremmest er den skabt af den levende Gud. Derfor er den fyldt med gode ting, som er en umådelig velsignelse for os. Men det er også en verden, som er faldet i fjendehånd. Satan er kommet til, og derfor truer verden også os som kristne.

Fordi verden altså udgør en trussel, skal vi være særlig opmærksomme, når den ændres, så vi ikke bliver overlistet – og verden har ændret sig meget hurtigt de seneste 30 år. Verden, kødet og Djævelen kan hurtigt forandre deres udtryksmåde.

For ikke så længe siden var jeg på en missionsopgave i Kenya. Mens jeg var der, fandt jeg ud af, hvorfor løver kan sammenlignes med ubåde. Da den konference, jeg deltog på, var forbi, havde vi et par vidunderlige dage i Masai Mara-reservatet. Vi fik mulighed for at se løverne forfølge deres bytte; impalaer, gazeller og lignende dyr. Fra Land Roveren kunne vi med tilbageholdt åndedræt følge med i, hvordan løverne nærmede sig flokken. Dyrene stod i solskinnet og tænkte: »Vi ved godt, hvor løverne er.« De virkede ubekymrede og tog ikke megen notits af løverne. Men løverne sank ned i det lange græs og kravlede nærmere – så forsigtigt, at græsset knap rørte sig. De lå så lavt, at man ikke kunne se, hvor de var. Og pludselig angreb de fra en helt uventet

retning. Dyrene spredtes – de var blevet overlistet – og nogle blev dræbt.

Vores kultur har ændret sig. Vi er blevet en del af et konsumsamfund eller et forbrugssamfund, og vi udfordres dermed på en anden måde end for tyve år siden. Denne kultur lister sig ind på os ad uventede veje. Som kristne må vi derfor være vågne, så det ikke går os som gazelleflokkene i Kenya – at nogle fra Guds hjord går til grunde. Skriften fortæller os, at »Djævelen går omkring som en brølende løve og leder efter nogen at sluge.« (1 Pet 5,8).

Vi er rige i Vesten

Sammenlignet med resten af verden er vi rige i Vesten. Vi føler os måske ikke rige som en arabisk sultan eller Bill Gates, men vi *er* rige. Eksempelvis lægger detailhandlen i dag beslag på fem gange mere af Englands jord end for blot 10 år siden. Shopping er blevet det nationale tidsfordriv. Det er, hvad folk bruger deres fritid på. Naturligvis har vi alle brug for visse ting for at leve, men det lader til, at vi bevæger os mod et samfund, hvor mennesker lever for at forbruge.

Folk elsker at vælge ud og købe ind. På en eller anden måde føler vi os sikrede og trøstet gennem det at erhverve os ting. Det anslås, at vi hver især – i gennemsnit – udsættes for flere tusinde reklameindslag om dagen fra tv, radio, plakater, blade og internet. Verden omkring os forandrer sig hurtigt. Hvordan skal vi som kristne leve med denne »forbrugerisme«, som præger hele samfundet? Hvordan skal det kristne discipelskab forme sig på baggrund af konsumsamfundet?

Med Guds hjælp er det, hvad denne bog vil forsøge at svare på.

Hvad er forbrugerisme?

Lad mig først sige lidt om, hvad forbrugerisme er. Den moderne verden har længe været et materialistisk samfund. Måske har vi bevæget os i den retning gennem hele det tyvende århundrede. Eksempelvis var kommunismen en form for *materialisme*, der lovede lige vilkår for alle – centreret omkring Karl Marx' økonomiske teorier. Kommunismen benægtede Guds eksistens og var kun interesseret i samfundets materielle velstand. Det er én form for materialisme. Men kapitalismen er i grunden blot en anden udgave af det samme. Fra et »frit markeds-synspunkt« tilstræbes den individuelle rigdom og velstand. Materialismen har altså flere ansigter.

Men *forbrugerismen* går et skridt videre. Den beskrives bedst som en stærkt overdrevet, privatiseret form for materialisme. I hundreder af år har mennesker tænkt på, hvad de kunne have behov for i deres hjem. Men nu lefles der for disse behov på en helt anden måde end tidligere. Forbrugerismen er langt stærkere end materialismen.

For det første: Forbrugerismen er ligesom materialismen koncentreret om denne tidsalder, denne verden, vores fem sanser – og de ting vi kan røre, smage se, høre og lugte. Forbrugerismen fokuserer på de ting og de input, som appellerer til vores sanser.

For det andet: Ligesom materialismen præsenterer forbrugerismen materielle goder og ydelser som garantier for lykke. Mennesker fristes til at sætte deres lid til velstand og det mate-

rielle. Den rige bonde i Jesu lignelse ejede meget. Derfor mente han at have alt under kontrol. Budskabet er: »Du bliver lykkelig, hvis du ejer ...« Det kan gælde alt muligt: huse, biler, en god pensionsordning. Men der lægges op til, at lykken og trygheden knytter sig til disse ting. I den forstand kan forbrugerismen siges at være udtryk for det sekulære håb.

For det tredje: I forhold til materialismen lægger forbrugerismen vægt på den magt, som ligger i kundens personlige valg. Vi kan godt lide følelsen af denne magt. Det handler ikke blot om, at vi får opfyldt vores materielle behov, eller at der en mangfoldighed af ting, vi kan eje. I tilgift har vi mulighed for at vælge. At være i stand til at vælge de ting, vi ønsker, er en måde at udtrykke os selv på, og folk har meget stor fornøjelse af det. Dette fokus på valgmulighederne og de personlige forudsætninger kombineret med den øgede købekraft er den centrale forandring, som er sket i løbet af de seneste år. Verden har bevæget sig – måske endda uden at vi har bemærket det.

I 1962 talte præsident Kennedy til Kongressen om forbrugernes rettigheder. De handlede om ret til sikkerhed, ret til at blive informeret, ret til at vælge og ret til at blive hørt. Indtil dette tidspunkt havde industriens budskab været ret simpelt: »Det her har vi lavet, hvis du ønsker at købe det.« Men i 1965 blev Ralph Nader den førende talsmand for købernes rettigheder. Han skrev en bog vendt mod bilindustrien: »Unsafe At Any Speed« – »Usikker ved enhver hastighed.« Han holdt øje med, at reglerne blev overholdt, og udstillede de firmaer, som ikke gjorde det godt nok. Forbrugerombudsmands-institutionen var så småt på vej. Siden hen fulgte mange andre tiltag, blandt andet de dybdybende – og uhyre populære – tv-programmer, som forsvarer

forbrugernes rettigheder og søger at afsløre fejl og ulovligheder hos producenter og forhandlere. Alt dette lader ikke til at have meget at gøre med det kristne discipelskab, men hæng på!

På markedet er der sket det, at magten ikke længere ligger hos producenten, men hos kunden og forbrugeren. I stedet for at producenterne egenmægtigt fremstiller deres produkter, som det passer dem, er de nu nødt til at lytte til forbrugeren. Derfor føler kunden sig magtfuld. Men denne følelse af at have magt og være i stand til at vælge, hvordan man vil bruge sine penge, bliver manipuleret. Producenterne og forhandlerne ved, at det ikke bare er tingene i sig selv, som betyder noget for køberne, men også at netop følelsen af magt er en væsentlig del af fornøjelsen, når folk køber et eller andet. Når vi går ind i en forretning, vifter vi med vores kreditkort, og i samme nu bliver ekspedienterne vores tjenere. Vi er herskerne; vi føler os som guder. Og den følelse virker meget forførende på os. Det vidste Satan allerede i Edens have (1 Mos 3,5). Vi kan få alt, hvad vi ønsker. Med et kreditkort i hånden fristes vi endog til at bruge penge, som vi ikke engang har tjent endnu.

Forbrugerismen er som et andet evangelium – de sekulære gode nyheder. Vi kan groft definere det således: Forbrugerismen er løftet om, at lykke opnås gennem materielle goder og ydelser.

Plus og minus

Hvordan skal vi som kristne forholde os til dette? For det første: Selvom det måske kan overraske, skal vi ikke udelukkende være negative. Hvorfor ikke? Fordi vi må forstå, at kristendommen er en materiel religion. I modsætning til nogle af de vranglærere i Det Nye Testamente (1 Tim 4, for eksempel), der modsatte sig

ægteskab og forskellige former for mad, fordi de mente, at de materielle ting var onde, tror vi, at den fysiske verden er skabt af Gud. Derfor er der noget godt forbundet med den. Ganske vist er verden så at sige blevet kapret af Djævelen, men i sin oprindelige skikkelse er der ikke noget galt med den fysiske verden. I inkarnationen påtog Gud sig selv et fysisk legeme. Derudover tror vi heller ikke, at Gud ved tidernes ende vil udlette det fysiske univers, men at han vil rense og forny det. Vores materielle virkelighed er altså fundamentalt set god. Derfor må vi være forsigtige med, hvordan vi nærmer os dette med at eje. Vi behøver ikke at være fuldstændig negative. Det kan vi sikkert godt se. Det gør stort indtryk på os at se alle dem, der lider nød. Som kristne ønsker vi at se mange få opfyldt deres behov for føde, husly, klæder, og hvad de ellers trænger til. Det materielle er godt, når det bruges ret.

På den anden side: Når vi betragter forbrugerismen, ser vi med det samme, at der er grund til bekymring på i hvert fald de tre områder, der vedrører økologi, retfærdighed og spiritualitet

For det første: Kristne må nødvendigvis være opmærksomme på *verdens økologi*. 20% af jordens befolkning forbruger 80% af jordens ressourcer. Men hvis flertallet insisterede på at leve dette liv med masser af teknologi, stort energiforbrug og dyr livsstil, så findes der ikke tilnærmelsesvis den mængde grønne og svanemærkede produkter og teknologier, som der er behov for. Det går ikke i længden. Gud havde ikke tænkt sig, at vi skulle herske over jorden på den måde.

For det andet: Kristne må være optaget af spørgsmålet om *retfærdighed*. Jeg nyder at gå i vores nye biograf en gang imellem. Der er ni sale, og jeg kan hver gang vælge mellem en række

forskellige film. I sliksalget ved indgangen er der igen frit valg på alle hylder. Der er ikke noget galt med en aften i byen. Vi har brug for at slappe af en gang imellem. Men for ikke så længe siden hørte jeg om en tørke i nærheden af Victoriasøen i Kenya og om en lille dreng, som havde gravet en død hund op for at få noget at spise – og døde af det. Mens jeg sad i biografens forhal med dens is- og sliksalg, tænkte jeg: »Stop lige engang! Er det her retfærdigt? Er det rimeligt?« Samvittigheden taler sit tydelige sprog. Som kristne er vi nødt til at overveje disse ting. Vi behøver ikke være festdræbere, men vi må have åbne øjne for, hvordan det står til med retfærdigheden i denne faldne verden – præget af fattigdom og nød.

Det tredje område, vi skal være opmærksomme på, er spiritualiteten. Forbrugerismen præger vores syn på tilværelsen, og dermed påvirkes også spiritualiteten. Den måde, som forbrugerismen former os på, stemmer ikke nødvendigvis med den måde, Kristus i evangeliet ønsker at forme os på. For eksempel lever vi i en verden med kreditkort, hvor vi kan få alt, hvad vi ønsker os – her og nu. Hvordan skal vi da lære tålmodighed? Og igen: Hvordan kan forbrugerismens vægtlægning på den materielle virkelighed hjælpe os kristne, når troen handler om »... overbevisning om det, der ikke ses« (Hebr 11,1)?

Lad mig også spørge: Hvad spænder ben for de fleste kristne nu om dage? Hvad holder vores kristenliv på vågeblus? For mig at se er det ikke store synder som tyveri eller ægteskabsbrud, der udhuler de fleste kristnes åndelige liv. Det, som virkelig underminerer os åndeligt, er, at vi er fanget i forbrugssamfundets trivialiteter: banale fjernsynsudsendelser med sportstransmissioner og sæbeoperaer. Vi lever rastløse liv forårsaget af tusinder

af valgmuligheder, der alle afleder vores opmærksomhed fra det egentlige, det som virkelig betyder noget – vores Gud. Forbrugismen stjæler vores fokus, og vort åndelige liv lider skade. Selvom mange aspekter ved forbrugismen ikke er forkerte i sig selv, kan de være med til at aflede vores opmærksomhed fra det, som er vigtigt.

Det er alt dette, vi må se i øjnene. Verden har forandret sig. Påvirkningen kommer fra en anden retning end tidligere, og det må vi være opmærksomme på. Ellers vil vi drukne under en lavine af valgmuligheder og materialisme. Hvor skal vi begynde? Jo, vi vil begynde med at overveje forbrugismen i lyset af Gud som Skaber.